

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
MAKTABGACHA VA MAKTAB TA’LIMI VAZIRLIGI
JIZZAX VILOYAT PEDAGOGLARNI YANGI METODIKALARGA
O‘RGATISH MILLIY MARKAZI

“ANIQ VA TABIIY FANLAR METODIKASI” KAFEDRASI

“PEDAGOGIK TA’LIM, INNOVATSION G‘OYALAR VA
TEXNOLOGIYALARNING ILMIY-NAZARIY ASOSLARINI
YARATISH VA UNI AMALIYOTGA JORIY ETISH”

Xalqaro ilmiy-amaliy onlayn konferensiyasi

(2023-yil, 15-iyun)

MATERIALLARI

“CREATING THE SCIENTIFIC AND THEORETICAL BASE OF
PEDAGOGICAL EDUCATION, INNOVATIVE IDEAS AND
TECHNOLOGIES AND THEIR IMPLEMENTATION INTO PRACTICE”

International scientific and practical online conference

(June 15, 2023 y)

MATERIALS

«СОЗДАНИЕ НАУЧНО-ТЕОРЕТИЧЕСКОЙ БАЗЫ
ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ, ИННОВАЦИОННЫХ ИДЕЙ И
ТЕХНОЛОГИЙ И ИХ ВНЕДРЕНИЕ В ПРАКТИКУ»

Международная научно-практическая онлайн-конференция

(июня 15, 2023 г)

МАТЕРИАЛЫ

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
MAKTABGACHA VA MAKTAB TA’LIMI VAZIRLIGI**

**JIZZAX VILOYAT PEDAGOGLARNI YANGI METODIKALARGA
O‘RGATISH MILLIY MARKAZI**

“ANIQ VA TABIIY FANLAR METODIKASI” KAFEDRASI

**“PEDAGOGIK TA’LIM, INNOVATSION G‘OYALAR VA
TEXNOLOGIYALARNING ILMIY-NAZARIY ASOSLARINI YARATISH VA
UNI AMALIYOTGA JORIY ETISH”**

Xalqaro ilmiy-amaliy onlayn konferensiyasi

(2023-yil, 15-iyun)

MATERIALLARI

**“CREATING THE SCIENTIFIC AND THEORETICAL BASE OF
PEDAGOGICAL EDUCATION, INNOVATIVE IDEAS AND
TECHNOLOGIES AND THEIR IMPLEMENTATION INTO PRACTICE”**

International scientific and practical online conference

(June 15, 2023 y)

MATERIALS

**«СОЗДАНИЕ НАУЧНО-ТЕОРЕТИЧЕСКОЙ БАЗЫ
ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ, ИННОВАЦИОННЫХ ИДЕЙ И
ТЕХНОЛОГИЙ И ИХ ВНЕДРЕНИЕ В ПРАКТИКУ»**

Международная научно-практическая онлайн-конференция

(июня 15, 2023 г)

МАТЕРИАЛЫ

JIZZAX – 2023

foreign means, will have a particularly positive effect on the development of future specialists' readiness for professional mobility. This once again confirms the need for a comprehensive approach in the process of developing the readiness of a future specialist for professional mobility.

The following are the conditions that will help in the more effective development of preparation for professional mobility:

- *taking into account the individual level of development of students' readiness for professional mobility.*

It is important to emphasize the possibility of choosing the methods and means of learning a foreign language that are optimal for the independent work of a particular student. It is worth noting that this subject creates ample opportunities to take into account the individual educational interests of each student, to ensure interdisciplinary connection and continuity at all stages of teaching a foreign language to students, and to activate learning through the use of innovative pedagogical technologies in the educational process. It should be taken into account that each student has a different level of preparation for professional mobility. In addition, some students, and many of them, have low qualifications.

It depends on various factors that should be taken into account in further development of readiness for professional mobility. These factors include: the student's individual level of preparation for professional mobility, his individual and social experience, as well as individual characteristics. Taking into account these factors allows to more successfully determine the individual level of preparation for professional mobility of the student.

References:

5. Competence: Inquires into its Meaning & Acquisition in Educational Settings / Ed. E.C. Short. - N.Y.; Univ. Press of America, 84 - 185p.

6. Western, W. Competence in Education. Curriculum Studies. - 2001. -V.33.-N1.-P. 75-88.

7. White, R.W. Motivation reconsidered: The concept of competence //Psychological review. - 1959. - № 66.

ТАЪЛИМНИНГ СИНФДАН ТАШҚАРИ ИШ ШАКЛЛАРИ, УЛАРНИНГ ТУРЛАРИ, ХУСУСИЯТЛАРИ ВА АҲАМИЯТИ

Аширова Ноила Хасан қизи

Чирчиқ давлат педагогика университети

Илмий раҳбар: Илмуродова Феруза Шакировна

feruzaimurodova26@gmail.com

Аннотация: Мақолада таълимнинг синфдан ташқари иш шакллари, уларнинг турлари, хусусиятлари ёритиб берилган. Ўқитувчи таълим жараёнида синфдан ташқари тўғарақлари, тарихий кечаларини қандай олиб бориш шакллари ва аҳамияти баён этилаган.

Калит сўзлар: тарих, умумий ўрта таълим, мактаб, замонавий, шакл, инсон, талаба

Аннотация: в статье рассматриваются формы внеурочной работы образовательных учреждений, их виды, особенности. В учебном процессе учитель описывает внеклассные кружки, формы и важность проведения исторических вечеров.

Ключевые слова: история, общее среднее образование, школа, современность, форма, человек, ученик

Annotation: the article covers the forms of extracurricular work of education, their types, features. In the educational process, the teacher describes the extracurricular circles, the forms and importance of how to conduct historical evenings.

Keywords: history, general Secondary Education, School, modern, form, human, student

КИРИШ

Бугунги кунда умумий ўрта таълим мактаблари учун замонавийлик талаби мавжуд бу янги фикрлаш, ташаббускор, ижодкор, малакали инсонларни тарбиялашдир. Ўқув курсларининг доимий равишда ўзгариши ва мактабда тарихни ўрганиш соатларининг

қисқариши келажакдаги фуқароларни ўқитиш ва тарбиялашнинг бошқа шаклларида фойдаланиш зарурлигини кўрсатмоқда. Таълим муаммосининг аҳамияти тарихий таълим воситаларини диверсификация қилишни, хусусан, тарих бўйича дарсдан ташқари ишлардан фойдаланишни талаб қилади. Шунинг таъкидлаш керакки, ватанпарварлик тарбияси учун етарли маълумотлар мавжуд ва унинг ўқувчиларга таъсирининг самарадорлиги услубий методларга ва ўқитувчининг шахсиятига боғлиқ. Синфдан ташқари ишларнинг муҳим жиҳатини В. А. Сухомлинский шундай деб ёзган эди: "Ўқув жараёнининг мантиғи изоляция хавфи билан тўла, чунки мактабда бу ҳар қадамда таъкидланади: ўз кучингиз билан муваффақиятга эришинг, бошқасига таянманг ва-ақлий меҳнат натижалари баҳоланади. Мактаб ҳаёти жамоавий руҳга сингиб кетиши учун уни дарслар билан чекламаслик керак"[1,57]. Синфдан ташқари ишлар ўқувчиларни умумий манфаатлар ва сеvimли машғулотлари билан боғлаган дўстона жамоаларга бирлаштиради. Бу изоляция, худбинлик, интизомсизлик каби салбий характер хусусиятларини енгишга ёрдам беради. Ёш тарихчилар гуруҳларида – тўғарақлар ўқувчиларни дўстлик, мақсадга мувофиқлик, фанга бўлган чуқур ва фаол қизиқиш руҳида тарбиялайди.

АДАБИЁТ ТАҲЛИЛИ ВА МЕТОДОЛОГИЯСИ

Тарихни ўқитиш методикаси, таълимнинг турли хил синфдан ташқари шаклларида фойдаланиш, уларнинг турлари ва хусусиятлари тадқиқот адабиётларида ўрганилган. Муаллифлар И. Я. Лернер, А. Ф. Родин, Ю.Е. Соколовский, А. А. Вагин, А. А. Рудин ва ҳоказо.

И. Я. Лернер ўз асарларида муаммоли таълим назариясини ишлаб чиқди, дидактик асосларни очиб берди ва ахборотни қабул қилувчи, ибратли-репродуктив, эвристик, тадқиқот, муаммоли тақдимот ва ҳар бир таълим ҳаракатини ўқувчиларнинг эҳтиёжлари ва мотивлари билан ўзаро боғлаш усулини қамраб оладиган ўқитиш усуллари тизимини ишлаб чиқди. Бундан ташқари, у ўқитиш усуллари, ташкилий шакллари, ўқитиш воситалари ва усуллари ўртасидаги боғлиқликни очиб берди ва ижтимоий тажрибага мос келадиган таълим мазмунининг таркиби ва тузилишини асослаб берди, уларда билим, кўникма ва кўникмалардан ташқари, ижодий фаолият тажрибаси ва ҳиссий ва қадрият тажрибасини таъкидлади[2,102]. А. Ф. Родин "тарих бўйича синфдан ташқари ишларнинг оммавий шакллари" қўлланмасида муаллиф тарих бўйича синфдан ташқари ишларнинг энг муҳим турларининг мазмуни ва усуллари очиб берди. Е. Соколовскийнинг "Тарих бўйича экскурсия ишлари" қўлланмасида экскурсияларни ташкил этишда илғор тарих ўқитувчиларининг тажрибаси экскурсия ишлари умумлаштирилган[3,83]. Бир қатор ўқитувчилар тарих бўйича синфдан ташқари ишлар жараёнида қўлланиладиган турли усуллари кўриб чиқдилар, уларнинг ижобий педагогик тажрибаси ва ёрқин мисоллари замонавий ўқитувчиларга ҳозирги вақтда ушбу тадқиқотлардан амалда фойдаланишга имкон беради. Г. В. Балаян, Н. С. Кочетов, Т. А. Новикова, А. С. Сиденко ва бошқа муаллифларнинг асарларини қайд этиш керак.

МУҲОКАМА

Ўқитувчилар томонидан ўтказилган дарсдан ташқари машғулотлар бўйича назарий ишланмалар ва ҳисоботлар кўплаб интернет сайтлари ва форумларида жойлаштирилган, хориж ўқитувчиларининг алоҳида саҳифалари тадқиқот базасини кенгайтдириди[4,12]. Ушбу мақолаларда замонавий мактаб ўқувчиларини ўқитиш учун тарихий фанлардан дарсдан ташқари таълим шакллари ўтказиш зарурлиги таъкидланган.

Ушбу мавзу бўйича ёзилган тадқиқот адабиётларининг катта миқдорига қарамай, у жамиятдаги ўзгаришлар ва мактаб ўқувчиларининг онги, замонавий таълим муассасаларида мактаб ўқув дастурларидаги ўзгаришлар туфайли ҳамон долзарб бўлиб қолмоқда. Мактаб ўқувчилари ўртасида дарсдан ташқари машғулотлар пайтида тарихни ўрганиш жараёнида бир қатор вазифаларни ҳал қилиш керак:

- мактабда тарих бўйича дарсдан ташқари ишларнинг асосий шакллари аниқлаш ва уларнинг ҳар бирининг хусусиятларини аниқлаш;

- синфдан ташқари ишларда ўқитувчилар томонидан қўлланиладиган энг кенг тарқалган усулларни кўрсатиш;
- мактаб ўқувчиларининг тарихий онгини ривожлантириш учун тарих бўйича дарсдан ташқари ишларнинг аҳамиятини кўрсатиш.

Мактабда дарсдан ташқари машғулотлар турли шаклларда бўлиб ўтади, уларнинг ҳар бири маълум миқдордаги ўқувчилар учун мўлжалланган ва ўзига хос сифат хусусиятларига эга.

НАТИЖА

Педагогик амалиётда синфдан ташқари ишларни ташкил этишнинг умумий тамойиллари ишлаб чиқилган [5,104]. Мактаб соатларидан ташқари ўқувчилар билан машғулотларнинг ўзига хос хусусиятларини белгиловчи энг умумий тамойил бу дарсларнинг шакллари ва йўналишларини ихтиёрий танлашдир. Мактабдаги ўқувчиларнинг қизиқишлари доирасини аниқлаш учун болалар мактабдан кейин нима қилишни хоҳлашлари ҳақида сўровномани тарқатишингиз мумкин. Ўқитувчилар болалар учун кўп иш қиладиган мактабда тадбирларни ташкил қилиш шароитида ташаббускорликка таяниши жуда муҳимдир. Агар бу тамойил тўғри бажарилган бўлса, унда ҳар қандай ҳолат мактаб ўқувчилари томонидан уларнинг ташаббуси билан пайдо бўлгандек қабул қилинади.

Синфдан ташқари тарбиявий ишларнинг муваффақиятига комплекс ёндашувни амалга ошириш таркибни, шаклларни ташкил қилишни танлашда ҳар доим ўқувчиларнинг ёши ва индивидуал хусусиятларини ҳисобга олиш лозим. Барча турдаги тарбиявий ишлар самарадорлигининг муҳим шарти уларнинг бирлиги, узлуксизлиги ва ўзаро таъсирини таъминлашдир.

Синфдан ташқари иш шаклларининг қуйидаги бўлиниши энг кенг тарқалган: оммавий, гуруҳ (доира) ва индивидуал.

Шакллардан бири оммавий иш бўлиб, бир вақтнинг ўзида кўплаб ўқувчиларни тингловчи сифатида жалб қилиш имконини беради. Оммавий шакллар-кечалар, олимпиадалар, викториналар, конференциялар, клублар, мактаб ўлкашунослик бурчаклари, музейлар, тарихий воқеалар иштирокчилари билан учрашувлар ва бошқалар. Синфдан ташқари ишларнинг гуруҳ шакллари – клублар, жамиятлар, экскурсиялар, саёҳатлар, экспедициялар, маърузалар ва бошқалар.

ХУЛОСА

Тарих бўйича индивидуал иш тарихий адабиётларни ўқиш, архивнинг ҳужжатли материаллари, музейнинг моддий ёдгорликлари билан ишлаш, тезислар тайёрлаш, хотираларни ёзиб олиш ва ҳоказоларни ўз ичига олади. Синфдан ташқари иш шакллари бир-бири билан чамбарчас боғлиқ. Гуруҳ иши оммавий ишдан келиб чиқади. Тўғарақдаги машғулотлар натижалари кўпинча оммавий кечалар, конференцияларга олиб борилади. Шахсий иш ҳам оммавий, ҳам гуруҳ шаклларининг зарурий элементи дир [6,63]. Шундай қилиб синфдан ташқари ишлар билан ишлаш жараёнида ўқитувчи ишларни хусусиятини эътиборга олиши лозим.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Сухомлинский В.А. Избранные педагогические сочинения. М: П. 1979. С. 57.
2. Лернер И. Я. Проблемное обучение. М.: Знание, 1974; Лернер И. Я. Дидактические основы методов обучения. М., 1981.
3. Родин А.Ф. Массовые формы внеклассной работы по истории в восьмилетней школе. М., 1961;
4. Фестиваль педагогических идей «Открытый урок» // www.festival.1september.ru; Педсовет // www.pedsovet.org
5. Рубин А.А. Юрченко З.В. Внеурочная работа по общественным предметам. // Преподавание истории в школе. 1991. № 5 — с. 104
6. С.С. Коваленко, Э.К. Шнекендорфа. Внеклассная работа по истории / М., 1962. С. 63.

O'QITUVCHINING KASBBIY - IJODIY KOMPETENSIYASI VA PEDAGOGIK MADANIYATI

Karimboy Setmamatovich Otajonov - Jizzax viloyati pedagoglarni yangi metodikalarga o'rgatish milliy markazi o'qituvchisi 93-309-67-21

Annotatsiya:

Maqolada o'qituvchining kasbiy pedagogik madaniyati va uning tarkibidagi kasbiy - ijodiy kompetentsiya ko'rib chiqilgan. Pedagogik faoliyatning xususiyatlari va qadriyatlarini tahlil qilish, zamonaviy pedagogik tizimni takomillashtirish zarurligini hisobga olgan holda, ta'lim jarayonini shunday tashkil etish maqsadga muvofiq degan xulosaga kelingan. O'qituvchining kasbiy va ijodiy kompetensiyasi: ichki motivlar va qadriyatlar tizimi, kasbiy bilim va psixologik pedagogik mahoratga bog'liqligi asoslangan.

В статье исследуется профессиональная педагогическая культура учителя и профессионально-творческая компетентность в ее рамках. Учитывая необходимость анализа особенностей и ценностей педагогической деятельности и совершенствования современной педагогической системы, сделан вывод о целесообразности организации образовательного процесса именно таким образом. Профессионально-творческая компетентность педагога базируется на внутренних мотивах и системе ценностей, профессиональных знаниях и психолого-педагогических умениях.

The article examines the teacher's professional pedagogical culture and professional-creative competence within it. Considering the need to analyze the characteristics and values of pedagogical activity and improve the modern pedagogical system, it was concluded that it is appropriate to organize the educational process in this way. The teacher's professional and creative competence is based on internal motives and value system, professional knowledge and psychological pedagogical skills.

Kalik so'zlar:

ijodkorlik, pedagogik madaniyat, o'qituvchining kasbiy mahorati, kasbiy va ijodiy kompetentsiya, ijodiy faoliyat.

творчество, педагогическая культура, профессиональное мастерство педагога, профессионально-творческая компетентность, творческая активность.

creativity, pedagogical culture, teacher's professional skills, professional and creative competence, creative activity.

O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish Konsepsiyasi¹⁹ mazkur sohadagi islohotlar uchun debocha vazifasini yuklaydi.

Jamiyatning eng muhim resursi - bu o'zining ijodiy, kasbiy, intellektual va tashkilotchilik qobiliyatlarini ro'yobga chiqaradigan insonlar tomonidan ifodalangan intellektual salohiyatdir. Zamonaviy maktab oldida turgan asosiy vazifa - shaxsning salohiyatini maksimal darajada yoritish va rivojlantirish, uni ijtimoiy va kasbiy hayotning sub'ekti sifatida shakllantirish, o'zini o'zi anglash va o'zini o'zi takomillashtirishga tayyorlashdir. Zamonaviy maktab insonning qobiliyat va iste'dodidan kelib chiqib, har tomonlama kamol topishini ta'minlashga qaratilgan. Bir qator davlat hujjatlarida ta'lim mazmuni - shaxsning o'zini o'zi rivojlantirishni ta'minlashga yo'naltirish, mamlakatimiz har bir fuqarosining ijodiy qobiliyatlarini aniqlash va rivojlantirish uchun qulay shart-sharoitlarni yaratish, o'qitish kabi strategik vazifalar belgilab berilgan. Shu munosabat bilan pedagog kadrlar tayyorlash muammolariga davlat va jamiyatning jiddiy e'tibori qaratilmoqda. Professional o'qituvchiga bo'lgan talab uning kasbiy pedagogik madaniyati va kasbiy-ijodiy kompetensiyasini rivojlantirish masalasi dolzarbligini asoslaydi.

---

¹⁹ "O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 08.10.2019 yildagi PF-5847-son Farmoni. <https://lex.uz/ru/docs/-4545884>